

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1833 ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΕΠ' ΑΥΤΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

Τῇ ἐμπνεύσει καὶ προτροπῇ τοῦ Γεωργίου Λουδοβίκου Μάουρερ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὑπουργοῦντος τοῦ Χριστοδούλου Κλονάρη, ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Ἐπαρχιακοὺς Εἰρηνοδίκας καὶ Δημογέροντας τῆς Ἐπικρατείας τὴν ὑπ' ἀριθ. 330 τῆς 22 Μαρτίου 1833 Ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει πληροφορίας περὶ τῶν εἰς τὰς περιφερείας τῶν κρατούντων νομικῶν ἐθίμων ἐπὶ τῇ βάσει περιεχομένων εἰς αὐτὴν ἐρωτημάτων.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ σταλεῖσαι ἐπὶ τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης ἀπαντήσεις περιορίζοντο μόνον εἰς τὰ τῆς κληρονομίας καὶ τῆς προικὸς ζητήματα, τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο, ὑπουργοῦντος τότε τοῦ Γεωργίου Πραϊῆ, ἀπέστειλε μετ' ὀλίγους μῆνας καὶ δευτέραν ὁμοίαν Ἐγκύκλιον πρὸς τὰς ἀνωτέρω Ἀρχάς, τὴν ὑπ' ἀριθ. 1133 τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1833, μὲν νέα ἐρωτήματα ἐπὶ ἄλλων θεσμῶν, καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐπιτροπείας τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, τῆς νομῆς, τῆς κυριότητος, τῶν δουλείων, τῶν προνομίων καὶ ὑποθηκῶν.

Αἱ ἀποσταλεῖσαι ἀπαντήσεις τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν ἐπὶ τῶν δύο τούτων Ἐγκυκλίων, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Π. Καλλιγᾶς¹, ἀπετέλεσαν «τρεῖς φακέλλους, τῶν ὁποίων ἕκαστος περιεῖχε πέραν τῶν 300 σελίδων».

Αὗται οὐδέποτε ἐξεδόθησαν ὁλόκληροι², ἀλλὰ ἐξ ὧσων ἀπαντήσεων εἶχον

¹ Μελέται καὶ Λόγοι, Α' (Ἀθῆναι), 1899), 207.

² Ἐδημοσιεύθησαν ἐλάχισται ἐξ αὐτῶν, ὡς ἡ τῶν Σπετσῶν ὑπὸ Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν ἐξ ἐπισήμων πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν τῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἀπαντήσεων (Ἀθῆναι, 1853), 176 ἐπ., ἔπειτα δὲ ΑΝΩΝΥΜΩΣ εἰς «Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν, τ. 9 (ἔτος 9) (Ἀθῆναι, 1881-1882), 368 ἐπ., καὶ ἀκολουθῶς ὑπὸ τοῦ Α. Α. ΧΑΤΖΗ-ΑΝΑΡΓΥΡΟΥ. Τὰ Σπετσιωτικά, Β' (Πειραιεύς, 1925) 161 ἐπ., ὑπὸ τῶν Ι. ΚΑΙ ΠΑΝ. ΖΕΠΩΝ εἰς Jus Graecoromanum, VIII (Ἀθῆναι, 1931) 559 ἐπ., καὶ τέλος ὑπὸ τῶν ΧΡ. ΠΡΑΤΣΙΚΑ ΚΑΙ Ε. ΚΑΡΑΣΤΑΘΗ εἰς τὴν μετάφρασίν των τοῦ ἔργου τοῦ G. L. Maurer, Ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, Α' (Ἀθῆναι, 1943), 304 ἐπ. Αἱ τῆς Ἄνδρου ὑπὸ Δ. ΠΑΣΧΑΛΗ, Νομικὰ ἔθιμα τῆς νήσου Ἄνδρου, εἰς Ἀρχεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Ε' (1925) τευχ. Β' καὶ εἰς ἀνάτυπον, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ ΙΔΙΟΥ, Κυκλαδικὰ θέσμινα μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων εἰς Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, ΣΤ' (1939), 217 ἐπ. Ἡ τῆς Βυτίνης καὶ ἡ τῆς Τριπόλεως ὑπὸ Ν. ΒΕΗ, εἰς Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 20 (1945), 78 ἐπ., καὶ 84 ἐπ. Ἡ τῆς Ἀνατ. Σπάρτης ὑπὸ Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, εἰς «Ἀθηνᾶν», ΝΓ' (1949), 253 ἐπ., καὶ εἰς ἀνάτυπον.

φθάσει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον μέχρι τῆς ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τὴν 31 Ἰουλίου 1834 ἀναχωρήσεως τοῦ Μάουρερ ἐδημοσιεύθη ὑπ' αὐτοῦ μετάφρασις εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν περιλήψεων¹, ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Π. Καλλιγᾶ² συνοπτικὴ ἀναγραφή τῶν εἰς τὰς ἀπαντήσεις ἀναφερομένων ἐθίμων μετ' εἰσαγωγῆς, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Λ. Χρυσανθοπούλου³ περιλήψεις τῶν ἐρωτημάτων τοῦ Ὑπουργείου ὡς καὶ τῶν ἀπαντήσεων ἄνευ σχολίων.

Αἱ περιλήψεις ὅμως αὗται οὔτε εἶναι πάντοτε πλήρεις, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπαρκεῖς διὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ δικαίου.

Παρὰ τὴν μὴ νομικὴν διατύπωσιν τῶν πλείστων, τὴν ἀοριστίαν ἢ καὶ τὴν ἀνακρίβειαν εἰς τινὰ σημεῖα μερικῶν ἐκ τῶν ἀπαντήσεων, αὗται παρουσιάζουν ὁπωσδήποτε εἰκόνα τοῦ κρατοῦντος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τόπους ἐθιμικοῦ δικαίου, ἐνίοτε δὲ δίδουν καὶ τὸν δικαιολογικὸν λόγον ἢ τὴν ἐρμηνείαν ἐθίμων, ἄλλοτε δ' ἄλλας ἱστορικὰς πληροφορίας, οὕτως ὥστε ἡ δημοσίευσίς αὐτουσίῳ τῶν ἀπαντήσεων τούτων νὰ παρίσταται ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου.

Ἐπειδὴ εὗρομεν ἀρκετὰς ἐκ τούτων, δὲν ἀπέλιπε δὲ ἡ ἐλπίς νὰ ἀνεύρωμεν καὶ τὰς ὑπολοίπους, ἀπεφασίσαμεν τὴν τμηματικὴν δημοσίευσιν αὐτῶν εἰς τὰς Ἑπετηρίδας τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῆς δημοσιεύσεως, θὰ προταχθῇ ἡ πρώτη Ἑγκύκλιος μετὰ τῶν εἰς αὐτὴν ἀντιστοιχοῦσων ἀπαντήσεων, θὰ ἐπακολουθήσῃ δὲ κεχωρισμένως ἡ δευτέρα συμπληρωματικὴ μετὰ τῶν εἰς ταύτην ἀπαντήσεων. Ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων—διότι δὲν ἔχομεν πρὸς τὸ παρὸν εἰς χεῖρας μας ὅλας τὰς ἀπαντήσεις—ἐπιβάλλει τὴν κατὰ τμήματα τῆς Ἐπικρατείας (λ.χ. Στερεὰ Ἑλλάς, Πελοπόννησος κλπ.) δημοσίευσιν τῶν ἀπαντήσεων, καὶ ὅχι τὴν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τοῦ ὀνόματος τῶν τόπων, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται αὗται.

Εἰς τὸ παρὸν τεῦχος θὰ καταχωρηθῇ ἡ πρώτη Ὑπουργικὴ Ἑγκύκλιος, ὡς καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἀπαντήσεις τῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων Σίφνου καὶ Νάξου, τὴν Ἑγκύκλιον ταύτην, ἔντυπον, ὡς καὶ τὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτὴν τῆς Δημογεροντίας Σίφνου, ἐξ ἀνεπισήμου ἀντιγράφου, παρεχώρησε διὰ τὴν Ἑπετηρίδα ταύτην ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Καθηγητὴς κ. Γεώργιος Σ. Μαριδάκης.

Ἡ ἀπάντησις τῆς Νάξου προέρχεται ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Ι. Βλαχογιάννη.

¹ Εἰς τὸ ἔργον του *Das Griechische Volk* I (Heidelberg, 1835) § 65 ἐπ.

² Εἰς τὴν μελέτην του *Περὶ ἐθίμων*. Αὕτη ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς εἰς Ν. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ Εὐρετήριον τῆς Ἑλληνικῆς Νομολογίας (Παραρτ. Θέμιδος) τόμ. Γ', (Ἀθῆναι, 1847), 273 ἐπ., εἰτα δὲ εἰς *Μελέτας καὶ Λόγους*, ἐνθ' ἄν. Α', 187 ἐπ.

³ Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνηθειῶν, ἐνθ' ἄν.

εύρισκομένου εἰς τὸ Ἀρχεῖον του, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀντιγράψει προφανῶς ἐξ ἐπισήμου ἀντιγράφου ἀποκειμένου εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Δημογεροντίας Νάξου μαρτυρεῖται ρητῶς καὶ πάλιν ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἐθιμικὴ νομοθεσία τοῦ 1810 τῆς νήσου ταύτης οὐδέποτε ἴσχυσεν¹.

Α

Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ²

Πρὸς τοὺς Ἐπαρχιακοὺς Εἰρηνοδίκας καὶ Δημογέροντας τῆς Ἐπικρατείας

Μία τῶν πρωτίστων φροντίδων τῆς Α.Μ. εἶναι καὶ ἡ σύνταξις κωδίκων, τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις εἶχεν ἀφήσει μέχρι τοῦδε ἄδηλον τὴν τύχην τῆς ιδιοκτησίας, τῆς τιμῆς, καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς ἐκάστου τοῦ ποινικοῦ κώδικος ἡ σύνταξις δὲν φέρει τόσας δυσκολίας, ὅσας ἡ τοῦ πολιτικοῦ.

Διὰ τὰ συντεθῆ πολιτικὸς κώδιξ σύμφωνος μὲ τὴν δικαιοσύνην, μὲ τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους, καὶ μὲ τὰς χρεῖας τοῦ λαοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβουλευθῇ προηγουμένως ἡ Κυβέρνησις τὰς τοπικὰς συνηθείας, ὅσαι μέχρι τοῦδε ἐπεκράτησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἐπικρατείας.

Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔγειναν τὰ ἐφεξῆς ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Γραμματεία ἐπιθυμεῖ νὰ λάβῃ ὅσον δυνατὸν ἀκριβεῖς πληροφορίας· πέμπει δὲ πρὸς ὑμᾶς ἱκανὰ ἀντίτυπα, διὰ νὰ τὰ κοινοποιήσητε πρὸς τοὺς εἰδημονεστέρους ὥς πρὸς τὰ τοιαῦτα τῆς ἐπαρχίας σας.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν ³ Μαρτίου 1833

*Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματεὺς
τῆς Ἐπικρατείας⁴*

¹ Βλέπε Ι. ΒΙΣΒΙΖΗ, Ἡ Πολιτικὴ Δικαιοσύνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν μέχρι τοῦ Καποδιστριαίου (Ἀθῆναι 1941), 189. Τοῦτο εἶχεν ἐπιχειρήσει ν' ἀντικρούσῃ ὁ Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ἀπὸ τῆς «λογίας» παραδόσεως εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα (Ἀθῆναι, 1947) 109 σημ. 48.

² Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Δ. Πασχάλη, ἔνθ' ἄν.

³ Ἐχει ἀφεθῇ κενὸν διὰ τὴν ἡμέραν, εἶναι ὅμως ἡ 22α (Δ. Πασχάλη, ἔνθ' ἄν.).

⁴ Δὲν φέρει ὑπογραφήν, ἀλλὰ εἰς τὸ πρωτότυπον ὑπογράφει ὁ Χ. Κλονάρης (ἔνθ' ἄν.).